

Тема. Ринок в економічній системі суспільства

- 1.Сутність і функції ринку**
- 2.Структура ринку**
- 3.Ринкова інфраструктура**
- 4. Моделі переходу до ринку**

Поняття ринок

Спочатку **ринок** розглядався як місце обміну товарів, базар, ринкова площа.

Ринок - це форми товарно-грошового обміну (обігу).

Ринок - це інститут або механізм, який сполучає покупців (пред'явників попиту) і продавців (постачальників) окремих товарів і послуг.

Ринок - складний механізм взаємодії виробників і споживачів, продавців і покупців, система їх господарських зв'язків, включаючи прямі безпосередні різнорівневі контакти за участю посередників.

ГОЛОВНІ ЕКОНОМІЧНІ ФУНКЦІЇ РИНКУ

- **регулююча функція**
- **стимулююча функція**
- **розподільча функція**
- **інтегруюча функція**

Передумови побудови ринкової економіки, функціонування реального ринку в Україні

- Наявність суб'єктів ринкових відносин;
- Еквівалентний обмін товарів;
- Впровадження і забезпечення механізму економічної конкуренції;
- Вільне ціноутворення;
- Реальна інформація про ринок у його суб'єктів;
- Наявність розвинутої структури та інфраструктури ринку;
- Постійний і досить жорсткий контроль з боку держави за процесом монополізації, захист економічної конкуренції.

Структура національного ринку

За об'єктами ринкових відносин:

Товарний ринок:

По-перше:

- *ринок товарів (предметів споживання)*
- *послуг (разом утворюють споживчий ринок),*
- *ринок житла.*

По-друге:

- *ринок засобів виробництва :*

А) ринки засобів праці (речового капіталу)

Б) природних ресурсів - сировини, матеріалів, палива, енергії.

По-третє: ринок науково-технічних розробок, або ринок інновацій.

Фінансовий ринок

- ринок грошей**
- ринок цінних паперів**
- ринок валюти**

Ринок робочої сили

За суб'єктами ринкових відносин:

- ***ринок покупця*** (пропозиція товарів перевищує попит на них, що надає перевагу покупцям);
- ***ринок продавця*** (попит значно перевищує пропозицію);
- ***посередницький ринок*** (сукупність економічних відносин суб'єктів господарювання, що купують товари для їх перепродажу з метою одержання вигоди),
- ***державний ринок*** (сукупність угод купівлі-продажу уряду, державних установ, місцевої влади).

За ознакою простору дії:

- **місцевий ринок** (локальний ринок обмеженої території);
- **регіональний** (ринок, що охоплює значну частину території країни;
- **національний** - (охоплює всю територію країни;
- **світовий ринок** (охоплює всю планету), у тому числі й міжнародний **регіональний ринок** (загальноєвропейський чи ринок Євросоюзу).

За територіальним критерієм розрізняють
внутрішній ринок і зовнішній ринок.

За ступенем конкурентності

- вільний ринок,**
- монополістичний ринок,**
- ринок монополістичної конкуренції,**
- олігополістичний ринок.**

Це дозволяє розрізняти конкурентні і неконкурентні ринки.

Ринок в Україні станом на середину 2016 р.

42% ринків монополізовані;

11% - адміністративні та природні монополії;

65% - монополії і олігополії в ПЕК;

82% - у сфера транспорту і зв'язку.

З позицій відповідності законодавству

- **легальний (офіційний);**
- **нелегальний (тіньовий):** часто називають «чорний», «підпільний».
- **напівлегальний, або сірий, ринок.**

Боротьба з тіньовою економікою може бути успішною тільки за умови подолання товарного дефіциту, монопольних явищ у процесах виробництва, обміну, розподілу і споживання. **Жодними адміністративними або карними методами** не вдасться побороти мафіозні структури, якщо буде збережено їхню економічну базу.

Сутність інфраструктури ринку

Інфраструктура ринку - це система підприємств і організацій, які забезпечують рух товарів, послуг, грошей, цінних паперів, робочої сили.

Елементи інфраструктури ринку:

- організаційно-технічна інфраструктура;
- фінансово-кредитна інфраструктура ринку;
- організаційно-дослідна інфраструктура ринку;

Поняття біржа

Біржа (лат.bursa-гаманець) - це організаційна форма оптового ринку, на якому здійснюється вільна торгівля товарами і послугами, цінними паперами, валютою, наймання робочої сили тощо, відбувається формування ринкових цін і курсів відповідних активів на основі фактичного співвідношення попиту і пропозиції.

Типи бірж - залежно від державного втручання в біржову торгівлю

Приватні біржі — її членами є вільні акціонерні товариства та приватні компанії. Держава не втручається в діяльність таких бірж (Амстердамська біржа).

Публічні товарні біржі — не державні організації оптової торгівлі, управління якими здійснюється особливими бюро, які обираються маклерами та затверджуються урядом (Паризька біржа).

Переважає тип біржі, коли держава здійснює обмежене втручання: розробляє законодавство, яким регламентується біржова торгівля, приймає інші законодавчі акти

Товарна біржа.

по-перше, як економічна категорія, це особлива оптова форма торгівлі товарами з певними характеристиками: масовість, стандартність, взаємозамінюваність;

по-друге, це господарське об'єднання (товариство) продавців, покупців і торговців-посередників з метою створення умов для торгівлі, полегшення, прискорення і здешевлення торговельних угод і операцій.

Типи товарних бірж за об'єктами продажу

- універсальні**
- спеціалізовані**
- спеціалізовані широкого профілю
- вузькоспеціалізовані.

В Україні більша частина бірж є **спеціалізованими широкого профілю**. Серед них виділяється Укراгропромбіржа.

Члени біржі

Членами біржі є її **акціонери**.

Крім членів біржі в торгах можуть брати участь **відвідувачі**:

- **постійні** (абонемент чи облігація, як правило, на рік);
- **разові** (разовий вхідний квиток, дає йому право брати участь у торгах у певний день).

В укладанні біржових угод беруть участь:

Брокер

Маклер

Дилер

Вимоги до біржового товару

1. Повинен бути **масовим**, а отже, **немонопоольним**.
2. **Кількість** товару визначають в угоді у **натуральних одиницях**.
3. Фактичну **величину продажу** називають **лотами**, тобто **партіями**.
4. **Якість товару**, що є також однією з вимог до біржового товару, в угоді визначають за стандартами і технічними умовами, умовами договору, **попереднім оглядом**, а також за зразками.
5. Його завжди можна і купити, і продати - він **цілком ліквідний**.

Котирувальна ціна

Котирувальна ціна є типовою біржовою ціною, що встановлюється біржею за реальною оцінкою стану кон'юнктури ринку.

Кон'юнктуру ринку визначають на основі трьох його характеристик: співвідношення попиту та пропозиції; тенденції руху цін протягом біржового дня; кількості здійснених угод.

Вона є ціною рівноваги попиту і пропозиції товару, встановлюється експертним шляхом на певний строк або дату і є орієнтиром для продавців і покупців при здійсненні угод.

Котирувальні ціни визначає вибірний орган біржі - **котирувальна комісія**.

Біржова угода

Біржова угода - це письмово оформлений документ купівлі-продажу або поставки товару

Біржова угода, укладена за участю маклера, набуває чинності з моменту підписання маклерської записки сторонами і маклером, а за наявності у маклера пропозиції (**оферти**) від однієї зі сторін та письмової згоди (**акцепту**) від іншої - лише маклером.

Види біржових угод

- з реальним товаром або «СПОТ» угода;**
- строкова:**

форвардна угоди

ф'ючерсні угоди

угода з премією (опціон)

Фондова біржа та її функції

Фондова біржа - це організаційна форма ринку, на якому здійснюється торгівля цінними паперами - акціями, облігаціями, зобов'язаннями державної скарбниці, сертифікатами, документами, пов'язаними з рухом кредитних ресурсів і валютних цінностей.

Функції фондової біржі

- мобілізує та концентрує вільні грошові засоби;
- відкриває доступ підприємств до позичкового небанківського капіталу;
- є важливим координатором розміщення державних цінних паперів;
- забезпечує можливість переміщення капіталу з однієї сфери діяльності в іншу;
- надає інформацію про курси акцій найбільших підприємств, стан та тенденцію розвитку економіку в цілому та її окремих елементів;

Угоди фондової біржі

- угоди за готівку

- угоди на строк:

тверда строкова операція

угода з премією

онкольна угода (від англійського on call - за вимогою)

угода на різницю

Загальний стан економіки оцінюється за допомогою особливих індексів фондових бірж.

Індекс курсової ціни кожної акції визначають як добуток її курсу на число акцій цього типу, що котируються на біржі, поділеного на номінал акції.

Індекс Доу-Джонса (1897р) Нью-Йорської фондової біржі.

В сучасних умовах друкується декілька індексів:

- промисловий - для акцій 30 ведучих промислових корпорацій США,
- транспортний - для акцій 20 транспортних компаній,
- комунальний - для акцій 15 комунальних компаній,
- зведений - для 65 компаній.

Як правило він постійно йде вгору, що відповідає економічному зростанню.

Індекси інших відомих бірж

Цифри у назві індексу відображають кількість компаній, динаміка курсів акцій яких береться до уваги при розрахунку.

Токіо, Японія - Nikkei 225

Лондон, Великобританія – FT-SE 100

Франкфурт, Німеччина – DAX 30

Париж, Франція - CAC 40 Index

Амстердам, Нідерланди – CBS

Україна - індекс ПФТС (першої фондової торгової системи) – 19 великих компаній

Біржа праці (служба зайнятості)

Біржа праці - це елемент інфраструктури ринку, що регулярно здійснює посередницькі операції на ринку праці.

Функції:

- аналізує стан ринку праці;
- реєструє вакантні місця, визначає перспективу створення нових;
- працевлаштовує безробітних та інших осіб, що бажають отримати роботу;
- вивчає кон'юнктуру ринку та надає інформацію про неї;
- веде професійну орієнтацію та професійну перепідготовку безробітних;
- виплачує допомогу по безробіттю.

МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

- вільний
- соціально орієнтований
- державно-керований ринок

Спільні риси:

- наявність різних форм власності - приватної, колективної, державної;
- конкуренція і сприяння її відтворенню з боку держави.

Специфічні риси зумовлені історичними, культурними, релігійними, політичними особливостями певної країни. Уряд відіграє різну роль в економіці, організації фінансових ринків і вирішенні соціальних проблем.

МОДЕЛІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Вільний	Соціально орієнтований	Державно-керований
Характерний для економіки США. Всебічна підтримка підприємництва. Роль федерального уряду менша, ніж в інших країнах. Податки та державні витрати щодо ВВП у США менші, ніж в інших країнах. Державна власність у промисловості незначна.	Характерний для економіки країн Західної Європи. Істотне втручання держави в економіку. Вона відіграє головну роль у розподілі прибутків через програми державних видатків на соціальні потреби. Розвинена система соціального забезпечення (державне страхування здоров'я, грошова допомога родинам, державні виплати безробітним, пенсіонерам та іншим категоріям населення	Характерна для економіки Японії, інших країн Східної Азії. Тісна взаємодія держави і бізнесу, особливо у розміщенні капіталів. Бізнесмени разом із міністерствами розробляють стратегічні напрями розвитку економіки і визначають ключові галузі для вкладення капіталів. Державне соціальне забезпечення, наприклад в Японії, відсутнє. Цю функцію виконують фірми.